

การวิเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้กลบท คำภาษาไทยถิ่นใต้ ส่วนวนไทย ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต

เกษม ขนบแก้ว*

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โบราณคดีภูมิปัญญา คือ ความรู้ความสามารถที่จะจัดการ จัดทำหรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์และสังคม หรือเพื่อรับใช้ชีวิตและสังคมหรือเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ ซึ่งมีอยู่หลายด้านนั้นภูมิปัญญาการสร้างสรรคัวรรณกรรม โดยเฉพาะการสร้างสรรคัวรรณกรรมหนังตะลุง หรือบทหนังตะลุงนับเป็นภูมิปัญญาที่เด่น และน่าศึกษาอย่างยิ่งอย่างหนึ่ง

การแต่งบทหนังตะลุงผู้แต่งต้องเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ เลือกใช้คำเลือกใช้สำนวน เลือกใช้วิธีการสร้างเรื่องที่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้บทหนังตะลุงที่แต่งขึ้นเป็นบทหนังตะลุงที่ดี สามารถจะสื่อสารกับผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ดีมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยภูมิปัญญาทั้งสิ้น

หากกล่าวเฉพาะภูมิปัญญาด้านการใช้รูปแบบคำประพันธ์ การใช้คำและการใช้สำนวน แม้ปกติผู้แต่งบทหนังตะลุงจะใช้กลอนสุภาพ ใช้คำภาษาไทยและใช้ถ้อยคำที่ตรงไปตรงมา เป็นส่วนใหญ่ แต่มีบ้างที่ผู้แต่งบทหนังตะลุง ซึ่งเป็นชาวบ้านภาคใต้เลือกใช้ใช้กลบท คำภาษาไทยถิ่นใต้ และถ้อยคำที่มีชั้นเชิง ซึ่งช่วยเสริมให้บทหนังตะลุงที่ตนแต่งไพเราะเหมาะสมและพิสดารยิ่งขึ้น ซึ่งต้องใช้ภูมิปัญญาในการแต่งเพิ่มขึ้น

หนังฉิ้น อรมุต ปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม (การแสดงหนังตะลุง) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๒ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงหนังตะลุง ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๒ นายหนังตะลุง ซึ่งได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันว่า

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์, โพรแกรมนิเทศศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

หนังอรรถโฆษิต (คณะหนังตะลุงผู้ประกาศคุณความดี) และได้รับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศิลปการแสดงจากสถาบันราชภัฏสงขลา ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านร่วมสมัยที่สำคัญยิ่งของภาคใต้ ได้แต่งบทหนังตะลุง ที่รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมการแต่งบทหนังตะลุงไว้ไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เรื่อง ซึ่งนอกจากจะมีปริมาณมากแล้วบทหนังตะลุงดังกล่าวนี้เกือบทุกเรื่องยังเป็นบทหนังตะลุงที่ดีเป็นแบบฉบับของบทหนังตะลุง ทั้งยังเป็นบทหนังตะลุงที่แพร่หลายอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของหนังฉิ้น อรมุตเองที่ปรากฏในบทหนังตะลุงเรื่องสายเลือดขัตติยา (บทบอกเรื่อง) ความว่า

“หว่างนี้นั้น (ระหว่างนี้นั้น) หนังโรงนี้ (หมายถึงหนังตะลุงคณะนี้) จำเป็นต้องผลิตเรื่องให้มากที่สุด เพราะว่าผลิตแล้วเด็ก ๆ (หมายถึงนายหนังตะลุงคนอื่น ๆ ที่มีอายุน้อยกว่าหนังฉิ้น อรมุต) เอาเสียหมด ปรากฏว่าที่งานฤดูร้อน (งานกาชาดจังหวัดสงขลา เป็นงานเทศกาลประจำปีของจังหวัดสงขลา) ๒๐ หวดคืน (๒๐ กว่าคืน) เล่นแต่เรื่องหนังฉิ้นเพ (แสดงแต่เรื่องที่หนังฉิ้น อรมุตเป็นผู้แต่งทั้งสิ้น) ทั้ง ๒๐ หวดคืน ทั้งไม่รู้ที่ลิบโรง (ทั้งไม่รู้ที่ลิบโรง) เพราะคืน (ละ) ๓ โรง ๆ แมวมองหลบ (กลับ) มาบอกว่าเล่นเรื่องหนังฉิ้นเพทั้งงาน”

บทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เหล่านี้จึงเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่เด่นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับของภูมิปัญญาของหนังฉิ้น อรมุต เองหลายด้านซึ่งรวมทั้งการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นภูมิปัญญาที่เด่นยิ่งของหนังฉิ้น อรมุตซึ่งควรแก่การรวบรวมและศึกษาวิจัยอย่างละเอียด

จากการศึกษาพบว่า แม้จะมีผู้สนใจศึกษาวิจัยบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต อยู่บ้างโดยเฉพาะในประเด็นการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทย แต่ยังเป็นการศึกษาที่เป็นภาพรวมและจากข้อมูลบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เพียงบางเรื่องยังไม่พบว่า มีการวิเคราะห์ในประเด็นดังกล่าวอย่างเจาะจงและจากข้อมูลบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต ทุกเรื่อง

ผู้วิจัยเห็นว่าภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เป็นภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านที่สำคัญของสังคมภาคใต้และสังคมไทย เป็นภูมิปัญญาที่เด่นของสังคมภาคใต้และสังคมไทย ซึ่งสมควรจะมีการศึกษาวิจัยอย่างละเอียดเพื่อให้รู้จักเข้าใจ สามารถจะอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อประโยชน์ต่อชีวิตและต่อสังคมส่วนรวมสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบทที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต
๒. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต
๓. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านข้อมูล

บทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต ที่ปรากฏเป็นเอกสารเท่าที่ผู้วิจัยสามารถจะรวบรวม ได้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ จำนวน ๘๒ เรื่อง

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารที่เป็นลายมือเขียน มีวิธีดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นสำรวจและรวบรวมข้อมูล

๑.๑ สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๒ สำรวจและรวบรวมข้อมูลบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต ที่ปรากฏเป็นเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

๑) บ้านหนังฉิ้น อรมุต บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ที่ ๓ ตำบลสะทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

๒) บ้านหนังสือภาพ ชุมยวง บ้านเลขที่ ๑/๒ ซอย ๔ ถนนราษฎร์อุทิศ ๒ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

๓) สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

๒. ขั้นจัดกระทำข้อมูลและเสนอรายงาน

๒.๑ รวบรวมข้อมูลการใช้กลบท คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทยจากบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต

๒.๒ ตรวจสอบข้อมูลโดยสอบถามจากหนังฉิ้น อรมุต

๒.๓ นำข้อมูลทั้งหมดมาจำแนกและจัดระบบ

๒.๔ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด

๒.๕ เสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

๒.๖ สรุปผลการศึกษาอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ได้รวบรวมกลบท คำภาษาไทยถิ่นใต้ สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต อันเป็นภูมิปัญญาทางการประพันธ์และภูมิปัญญาทางภาษาไทยที่เด่นยิ่งของสังคมไทยไว้เป็นระบบ

๒. เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในหลายรายวิชา เช่น ลักษณะคำประพันธ์ไทย ภาษาถิ่น สำนวนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย

๓. ทำให้เยาวชนและชุมชนเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาไทย สนใจที่จะศึกษาเรียนรู้ อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาไทยมากขึ้น

๔. ทำให้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลงานการประพันธ์ของหนังฉิ้น อรมุต มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น

สรุปผลการวิจัย

๑. ภูมิปัญญาการใช้กลบทที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต พบว่า มีการใช้กลบทที่หลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหา ๑๖ ชนิดดังนี้ ๑) กลบทกบเต้นต้อยหอย ๒) กลบทนาคบริพันธ์ ๓) กลบทมธุรสวาที ๔) กลบทนารายณ์ทรงเครื่อง ๕) กลบทวัวพันหลัก ๖) กลบทสะบัดสะบั้ง ๗) กลบทอักษรบริพันธ์ ๘) กลบทนาคบริพันธ์แปลง ๙) กลบทวัวพันหลักแปลง ๑๐) กลบทสุรางค์ระบำแปลง ๑๑) กลบทอักษรบริพันธ์แปลง ๑๒) กลอนสี่ ๑๓) กลอนสามห้า ๑๔) กลอนทอย ๑๕) กลอนผสม ๑๖) กลอนสามห้าแปลง

๒. ภูมิปัญญาการใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต พบว่ามีการใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทไม่น้อยกว่า ๓๘๒ คำ ดังนี้

๑) แป้ง ๒) หยัด ๓) กุบ ๔) เห็ง ๕) เหียบ ๖) โมง ๗) ตาจ็อง ๘) ขาวหืออง ๙) พวมพัวร์ ๑๐) เบ็ดหัว ๑๑) ตรัน ๑๒) โคลงเคลง ๑๓) โหลงเหลง ๑๔) ล็อกเหล็ก ๑๕) ไม้รู้ฟัง ๑๖) เสดสา ๑๗) อ้อร้อ ๑๘) อยู่ดี ๑๙) หนักไหน ๒๐) คุบ ๒๑) เชน ๒๒) ชับ ๒๓) จวน ๒๔) เปลว ๒๕) แซ็ด ๒๖) ท้ายแคว็ด ๒๗) ทุม ๒๘) ครือมแดง ๒๙) ล้อคค ๓๐) ยกพาย ๓๑) แหก ๓๒) แถกแซ็ดแซ็ด ๓๓) สากลัว ๓๔) หนวยแฝด ๓๕) แข็งหึ่งหึ่ง ๓๖) แสบท้อง ๓๗) แต่สวน ๓๘) ใ้ใ้เฒ่านี้ ๓๙) หนี ๔๐) ทำฤทธิ์ ๔๑) ช้อขร ๔๒) ตั้งเรือง ๔๓) คนเฒ่า ๔๔) หัวเดือนแหม ๔๕) ยิก ๔๖) เอาหลังลง ๔๗) หันหวย ๔๘) หัวสีพูด ๔๙) ไช ๕๐) วาน ๕๑) เทศ ๕๒) น้ำกดหัว ๕๓) ชีทอ ๕๔) ล้อสี่ ๕๕) ลายบองหยอง ๕๖) หัวบับ ๕๗) ดับกุบ ๕๘) ย่าหนัด ๕๙) นายมนตรี ๖๐) คนชาย ๖๑) หนัดเหนียน ๖๒) เนียน ๖๓) นาย ๖๔) ต้อโพรก ๖๕) โคนเหม็ดชุน ๖๖) สีนคอ ๖๗) ตะวันเอียงฟ้า ๖๘) พ่อหลวง ๖๙) หวาย ๗๐) ราชุน ๗๑) น้ำเคย ๗๒) หมี่หน ๗๓) คง ๗๔) เคยพูน ๗๕) คอนห่อพาย ๗๖) ควน ๗๗) ดีดตั้ง ๗๘) เฒ่าถ่า ๗๙) ช้องใจ ๘๐) ถึงอี่ไปอี่ทำ ๘๑) แคค้ำ ๘๒) พันนี้ ๘๓) หวางเฝิน ๘๔) หลอน ๘๕) เรียด ๘๖) ปลอมมนตรี ๘๗) พ่อใ้หมา ๘๘) หลุหละ ๘๙) คำพรุก ๙๐) รាយมาย ๙๑) หยมหยาม ๙๒) ลาด้า ๙๓) ตักดูเดียม ๙๔) แยกดูตี ๙๕) ขาวหวัง ๙๖) แข็งหืออง ๙๗) หลือง ๙๘) คราวๆ ๙๙) ม้นเทศ ๑๐๐) เกิดใหม่โพจร ๑๐๑) ลูกเชื้อช้อย ๑๐๒) นานนิน ๑๐๓) ลาวน ๑๐๔) น้ำบูดู ๑๐๕) พุงปลาตั้ง ๑๐๖) คลด ๑๐๗) ไคกัจว ๑๐๘) เฒ่าเท่าค้อมมือ ๑๐๙) ถัว ๑๑๐) บอง ๑๑๑) หมังหม ๑๑๒) ปอเนาะ ๑๑๓) ครือหู ๑๑๔) อยู่ไม่สวย ๑๑๕) ว่อง ๑๑๖) มิก ๑๑๗) เคือก ๑๑๘) หนอยๆ ๑๑๙) ชายดม ๑๒๐) กางกลาง ๑๒๑) เล็งเค็ง ๑๒๒) หน้าเหย็ง ๑๒๓) ขนหัวพอง ๑๒๔) เหน็บเพลา ๑๒๕) เอ็ด ๑๒๖) มล้าเมลือย ๑๒๗) มวนเมียน ๑๒๘) แข็งแม็ก ๑๒๙) ใ้ใ้นี้ ๑๓๐) แข็ง ๑๓๑) หนวยตา ๑๓๒) ครึ่งงาย ๑๓๓) หลวน ๑๓๔) อี่เฒ่านี้ ๑๓๕) ตก ๑๓๖) คุก ๑๓๗) หยบ ๑๓๘) พลุพลัง ๑๓๙) เดือนแจ็ง ๑๔๐) แผผาว ๑๔๑) แค็ด ๑๔๒) แหม็ด ๑๔๓) มดหนอย ๑๔๔) หลักหู ๑๔๕) ทวยทุ ๑๔๖) ดัน ๑๔๗) กุ้งส้ม ๑๔๘) ทวยจุด ๑๔๙) ลิ่งลิ่ง ๑๕๐) ซามเหล็กขาว ๑๕๑) ม่วงลิ่งแซ ๑๕๒) ตายของ ๑๕๓) ยักคค ๑๕๔) เทียงยบ ๑๕๕) รกอก ๑๕๖) ชัน ๑๕๗) แก ๑๕๘) ตรอย ๑๕๙) หวังหวาย ๑๖๐) ยอง ๑๖๑) แผตเฝิน ๑๖๒) มรน ๑๖๓) โพระ ๑๖๔) โหละ ๑๖๕) ริงพลาม ๑๖๖) พวก ๑๖๗) แม่ไฟ ๑๖๘) เขียง ๑๖๙) ปล้อยเทียง ๑๗๐) หัวหม

๑๗๑) เหยอ ๑๗๒) แถก ๑๗๓) หัวไ้อ์ขลิกลี ๑๗๔) หลบ ๑๗๕) พ้อเฒ่า ๑๗๖) ดอแลน
 ๑๗๗) ต่าหุมรา ๑๗๘) นกเขาแขก ๑๗๙) ไม้แลนบาน ๑๘๐) เขาคัน ๑๘๑) สันน้อด ๆ
 ๑๘๒) ทก ๑๘๓) เรียม ๑๘๔) ขาวหลุย ๑๘๕) เบิกหวาง ๑๘๖) เสียดพุง ๑๘๗) หลก
 ๑๘๘) เมลือยมล้า ๑๘๙) เกลี่ยกรก ๑๙๐) กู้ปี่ ๑๙๑) ขนพอง ๑๙๒) ซันซี ๑๙๓) แม่เฒ่า
 ๑๙๔) นั่งทำเพิง ๑๙๕) เจ็งคอบ ๑๙๖) ผิดผ้า ๑๙๗) ไชแลน ๑๙๘) บัดลี ๑๙๙) อยู่พอได้
 ๒๐๐) แขนฉิ่ง ๒๐๑) ลิงแหม ๒๐๒) สาด ๒๐๓) กล้วยพังลา ๒๐๔) แกวก ๒๐๕) พุง
 ๒๐๖) คัด ๒๐๗) หัวมัน ๒๐๘) บัญญา ๒๐๙) ยอน ๒๑๐) รุหวัง ๒๑๑) มีอึง ๒๑๒) ตาหลวง
 ๒๑๓) บั้นเตียว ๒๑๔) แคว๊ก ๒๑๕) หยาย ๒๑๖) ลำเหมือง ๒๑๗) ปลาหลาม ๒๑๘) เมลือง
 ๒๑๙) ถัม ๒๒๐) ลูกกลอน ๒๒๑) หยาก ๒๒๒) ปอ ๒๒๓) นำรบ ๒๒๔) อินทรกาหนี
 ๒๒๕) ดีหวา ๒๒๖) หีบ ๒๒๗) เหล็กไฟ ๒๒๘) เหนียวกวอน ๒๒๙) ไช ๒๓๐) โมง ๒๓๑) แม่
 ๒๓๒) วี ๒๓๓) จอก ๒๓๔) ดีสองครึ่ง ๒๓๕) หวัน ๒๓๖) ปลิ้น ๒๓๗) กางหยาง ๒๓๘) หวย
 ๒๓๙) โทก ๒๔๐) พด ๒๔๑) ชวก ๒๔๒) หวาก ๒๔๓) วาก ๒๔๔) แขน ๒๔๕) ไคม
 ๒๔๖) พัดพลวม ๒๔๗) กายหลาย ๒๔๘) แคละ ๒๔๙) วีแวง ๒๕๐) เฟลียง ๒๕๑) แคน
 ๒๕๒) หัวหวิด ๒๕๓) ปด ๒๕๔) โล ๒๕๕) โอกอาก ๒๕๖) วัง ๒๕๗) ถั่ว ๒๕๘) แม่ซัน
 ๒๕๙) ยาเมา ๒๖๐) กลักขีดไฟ ๒๖๑) ดีกรี ๆ ๒๖๒) ผิดลิ้ม ๒๖๓) ดีสาม ๒๖๔) ง็อกแจ็ก
 ๒๖๕) หัวนอน ๒๖๖) คอวัด ๒๖๗) ราร่า ๒๖๘) ยางวง ๒๖๙) หลาวหลาว ๒๗๐) เคลียว
 ๒๗๑) ฝรือ ๒๗๒) เหลี่ยม ๒๗๓) แท็ง ๒๗๔) ครูป่า ๒๗๕) อยู่งาม ๒๗๖) หลักไล่
 ๒๗๗) เขียนราก ๒๗๘) เพ็ดจ้อน ๒๗๙) จ้าน ๒๘๐) พอม ๒๘๑) ขัดจ้องหน้อง
 ๒๘๒) ทำป้อพุง ๒๘๓) ลูกเคย ๒๘๔) ขาวเฝิน ๒๘๕) หยอแงย้ง ๒๘๖) นึกโหยงเหยง
 ๒๘๗) หัวโพก ๒๘๘) เมลือกรวด ๆ ๒๘๙) แมล็ด ๒๙๐) ดีปลีขึ้นก ๒๙๑) พลก
 ๒๙๒) หนวยคัน ๒๙๓) ดิก ๆ ๒๙๔) สันดี ๒๙๕) เห็นดู ๒๙๖) พาด ๒๙๗) รานควาน
 ๒๙๘) ไม้ไร่การไทรหมัน ๒๙๙) ขยายพุ่ม ๓๐๐) ทอดกลืน ๓๐๑) ดีเคืออึง ๓๐๒) แลน
 ๓๐๓) มรอก ๓๐๔) ทอก ๓๐๕) ภา ๓๐๖) เหน็บเพลลา ๓๐๗) อำอูย ๓๐๘) แตรง ๓๐๙) หมุน
 ๓๑๐) เหลย ๓๑๑) ฮวน ๓๑๒) พู่พา ๓๑๓) ลิว ๓๑๔) ยน ๓๑๕) ไชชาย ๓๑๖) เพตรา
 ๓๑๗) มิตเม็ด ๓๑๘) พรวน ๓๑๙) แดดเฝิน ๓๒๐) หมัดัก ๓๒๑) ราว ๓๒๒) ชาติ
 ๓๒๓) ไม้หมก ๓๒๔) ไร ๓๒๕) ดำปี่ ๓๒๖) เหย ๓๒๗) หนึ่งใจ ๓๒๘) หุดหิด ๓๒๙) หน้า
 ๓๓๐) ลาย ๓๓๑) ช้อง ๓๓๒) ดีปลี ๓๓๓) ยกขึ้น ๓๓๔) คุบกบ ๓๓๕) ไนราหีใหญ่
 ๓๓๖) ทำสิด ๓๓๗) ทำผันหน้า ๓๓๘) พังพริอให้ ๓๓๙) ว่ากำพรด ๓๔๐) หัดมุดโต
 ๓๔๑) ครูหมอ ๓๔๒) ทำบท ๓๔๓) หน้าพราน ๓๔๔) หัวโหม้งเหรง ๓๔๕) แก้มเกล็ด
 ๓๔๖) มูสังแหยัว ๓๔๗) ท้อน ๓๔๘) นอกชาน ๓๔๙) เบื้อง ๓๕๐) พ้อท่าน ๓๕๑) แลยาม
 ๓๕๒) ไคให้ ๓๕๓) กั ๓๕๔) ก้า ๓๕๕) ดำบ้ายอ ๓๕๖) ตอ ๓๕๗) ส่งกลิ้งงู ๆ ๓๕๘) หม้ง
 ๓๕๙) หนูก ๓๖๐) เกียม ๓๖๑) ดานนี้ ๓๖๒) ทรามแล ๓๖๓) หมาหวัง ๓๖๔) พรามพราม
 ๓๖๕) หมิน ๓๖๖) รวน ๓๖๗) นกคูด ๓๖๘) จัง ๓๖๙) เมลีน ๓๗๐) เหลือกหลาก
 ๓๗๑) กล้วยผี ๓๗๒) ฉัด ๓๗๓) ลูกขี้เขม ๓๗๔) เจ็บเมียบ ๆ ๓๗๕) ทวด ๓๗๖) เป็ดวา
 ๓๗๗) หนักอิด ๓๗๘) ซับพิด ๓๗๙) พวกพอง ๓๘๐) ลิงซึก ๆ ๓๘๑) พังไม้ตริก
 ๓๘๒) น้ำผึ้งอุ้ง

๓. ภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมต

พบว่ามีการใช้สำนวนไทยที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทซึ่งส่งผลให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพไม่น้อยกว่า ๒๐๗ สำนวนดังนี้

๑) กงเกวียนกำเกวียน ๒) กรวดน้ำคว่ำขัน ๓) กระจายหมายจันทร์ ๔) กลัวคนตาย ใช้คนเบื้อ เชื้อคนจร ๕) กันดีกว่าแก้ ๖) กลิ้งครกขึ้นภูเขา ๗) กาก็ยังเป็นกา ๘) ก้างขวางคอ ๙) กิ่งก่าได้ทอง ๑๐) กิ่งทองใบหยก ๑๑) กินข้าววัด นอนหลา ห่มผ้าผี ๑๒) กินปูนร้อนท้อง ๑๓) แก้มะพร้าว เฒ่ามะละกอ ๑๔) ไก่แก่แม่ปลาช่อน ๑๕) ไก่พระกาฬ ๑๖) ไก่ร้องบ่อน ๑๗) ไก่หลายขน ๑๘) ขมเขาโคจีนให้กินหญ้า ๑๙) ขาเก่า ๒๐) ข้าสองเจ้าบ่าวสองนาย ๒๑) ชายผ้าเอาน้ำขึ้น ๒๒) ข้าวใหม่ปลามัน ๒๓) ขี้ข้างจับตักแตน ๒๔) ขึ้นคาน ๒๕) ขุดบ่อล่อปลา ๒๖) เขียนเสือให้วัวกลัว ๒๗) เขียนวา ๒๘) เขาเป็นไฟเราเป็นน้ำ ๒๙) เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม ๓๐) ไข่เปิดไข่ทานไม่ทานไข่แลน ๓๑) คดในข้องอในกระดุก ๓๒) คั้นขอนหาตะเข็บ ๓๓) คบคนให้ดูหน้า ชื้อผ้าให้ดูเนื้อ ๓๔) คมในฝัก ๓๕) ความวัวไม่ทันหาย ความควายเข้ามาแทรก ๓๖) ควายทอลูกไม่ถูกปลายเขา ๓๗) คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก ๓๘) คำบาตร ๓๙) โคนอกชอบกินหญ้าอ่อน ๔๐) งมเข็มในมหาสมุทร ๔๑) งูเห่ากับชาวนา ๔๒) กระจ่างขวางคลอง ๔๓) จับนกก่อนโค่นต้นไม้ ๔๔) จับปลายังไม่ได้หัว ๔๕) จับปลาสองมือ ๔๖) จับเสือมือเปล่า ๔๗) จับให้มันคั้นให้ตาย ๔๘) เจ้าไม่มีศาล ๔๙) ใจดีเข้าสู่เสือ ๕๐) ชักน้ำเข้าเรือ ชักเสือเข้าบ้าน ๕๑) ชักแม่น้ำทั้งห้า ๕๒) ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหน ๕๓) ช้าเป็นการ นานเป็นคุณ ๕๔) ช่างตายทั้งตัว เอาไปบวปัด ๕๕) ช่างตายเองา เจรจาเอาคำ ๕๖) ช่างสาร งูเห่า ข้าเก่า เมียรัก ๕๗) ช่างสารชนกันหญ้าแพรกต้องແหลกกลาญ ๕๘) ช่างสารเสียงมักกล้าชน ๕๙) ชายข้าวเปลือกหญิงข้าวสาร ๖๐) ชิงสุกก่อนห้าม ๖๑) ชิงหนาวก่อนฝน ๖๒) ชีทางกระรอก บอกทางกา ๖๓) ช้อนมือได้ผ้า ๖๔) เฒ่าหัวงู ๖๕) ดับไฟต้นลมหรือตัดไฟต้นลมหรือตัดไฟหัวลม ๖๖) ดำน้ำดำตอหรือตามได้ดำตอ ๖๗) ได้เรือถีบแพ ๖๘) ตกที่นั่งพระราม ตกเก้าอี้พระราม ๖๙) ตกบันไดพลอยโจนหรือตกกระไดพลอยโจน ๗๐) ต่อเรือเหลือกว่าคลองหรือต่อเรือใหญ่กว่าคลอง ๗๑) ตั้งบ่อนเถื่อน ๗๒) ตัดกล้วยตัดปลียังมีใย ๗๓) ตัดช่องน้อยแต่พอดัว ๗๔) ตักร่อนก่อนไข ๗๕) ตาถั่ว ๗๖) ตายดาบหน้า ๗๗) ตีปลาหน้าไซ ๗๘) ตีวัวกระทบคราด ๗๙) เต่าตาบอด ๘๐) ถ่านไฟเก่า ๘๑) ทองแผ่นเดียวกัน ๘๒) ทอดสะพาน ๘๓) ทะเลไม่วายคลื่น ไฟฟืนไม่วายควันหรือสายน้ำไม่วายคลื่นไฟฟืนไม่วายควัน ๘๔) ทั้งกินทั้งขอ คดห่อหลบเร็น ๘๕) ที่สูงนอนคว่ำ ที่ต่ำนอนหงาย ๘๖) ทุ่งมีตาปามีหู ๘๗) ทำคุณบูชาโทษ โปรดสัตว์ได้บาป ๘๘) ทำเบื่องค์ตัว ๘๙) นกขมื่นเหลืออ่อน ๙๐) นกสองหัว ๙๑) นกต่อ ๙๒) นอนดินกินเกลือ ๙๓) น้ำกลิ้งบนใบบอน ๙๔) น้ำชุ่มไว้ในน้ำใสวันออก ๙๕) น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ ๙๖) น้ำตาลใกล้มดใครจะอดได้ ๙๗) น้ำแรกแทกเมืองหัวเมืองเพิ่งตั้ง ๙๘) น้ำลอดได้ทราย ๙๙) บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น ๑๐๐) ปลาสองน้ำ ๑๐๑) ปลุกใจเสือป่า ๑๐๒) ปลุกไม้พันเรือ ๑๐๓) ปลุกเร็นคร่อมตอ ๑๐๔) ปลุกเร็นตามใจผู้อยู่ ผู้กู่ตามใจผู้นอน ๑๐๕) ปลุกเร็นผิดคิดจนเร็นทะเลาย ๑๐๖) บั้นน้ำเป็นตัว ๑๐๗) ปากคนยาวกว่าปากกา ๑๐๘) ปานบอน ๑๐๙) ปากปีจอ ๑๑๐) ปากว่ามีถึง ๑๑๑) ปากหอยปากปู ๑๑๒) ปิดทองหลังพระ ๑๑๓) เป็นหุ่นให้เชิด ๑๑๔) ผ้าขี้ริ้วห่อทอง ๑๑๕) ผู้ดีเดินตรอก ชีครอกเดินถนน ๑๑๖) ผู้ดีว่าขี้ข้าพลอย ๑๑๗) แผ่นดินไรหญ้า ฟ้าไรดาว เมืองไรเจ้า ๑๑๘) ฝนตกก็แข่ง ฝนแล้ง

กีดำ ๑๑๙) ผนทั้งให้เป็นเข็ม ๑๒๐) ผากข้าวสารไว้กับไก่ ผากหญิงสาวไว้กับชายหนุ่ม ผากไม้พินไว้กับไฟ ผากเนื้อไว้กับเสือ ผากปลาย่างไว้กับแมว ผากดอกบัวไว้กับหงส์ ผากเกลือไว้กับน้ำ ผากอ้อยไว้กับช้าง ๑๒๑) พบไม้งามเมื่อยามขวานบิน ๑๒๒) พลายมีงา ๑๒๓) พออ้าปากก็เห็นลิ้นไก่ ๑๒๔) พาลีหลายหน้า ๑๒๕) เพชรตัดเพชร ๑๒๖) เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก ๑๒๗) แพะรับบาป ๑๒๘) แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร ๑๒๙) พันลาย ๑๓๐) ฟ้าร้องก็ต้องฟังหรือฟ้าคะนองก็ต้องฟัง ๑๓๑) มดแดงแฝงพวงมะม่วง ๑๓๒) มวยลัม ๑๓๓) มายาสตรีมีมากกว่าร้อยเล่มเกวียน ๑๓๔) มีไฟยอมมีควัน ๑๓๕) มือไครยยาวสาวได้สาวเอา ๑๓๖) มือถือสากปากถือศีล ๑๓๗) ไม้ตาย ๑๓๘) ไม้เบื่อไม้เมา ๑๓๙) ไม่มีสักสิ่งหลังไม่พัง ๑๔๐) ไม้ล้มข้ามได้ คนล้มอย่าข้าม ๑๔๑) ไม้หลักปักชัควาย ๑๔๒) ไม่เห็นโลงศพไม่หลั่งน้ำตา ๑๔๓) ไม่เอาถ่าน ๑๔๔) ย่อมแมว ๑๔๕) ยูให้รำดำให้วัว ๑๔๖) ร้อยชู้ฤาจะสู้เนื้อเมียตน เมียร้อยคนฤาจะสู้พระแม่ได้ ๑๔๗) รักดีห้ามจู้รักชั่วห้ามเสา ๑๔๘) รู้หลบเป็นปีก รู้ลึกเป็นหาง ๑๔๙) รู้วันหรือรู้จักวัน ๑๕๐) เราว่า ควายนะว่าวัว ๑๕๑) เรือขาดพาย ๑๕๒) เรือผ่าจอก ๑๕๓) เรือล่มในหนอง ทองไม่ไปไหน ๑๕๔) เรือใหญ่เข้าคลอง ๑๕๕) เรือใหญ่กว่าคลอง ๑๕๖) ล่มหัวจมหาง ๑๕๗) ล้วงคองเท่า ๑๕๘) ลอยซ้อนตามเป็ยก ๑๕๙) ลาย ๑๖๐) ลิ่นแลน ลิ่นสองแฉก ลิ่นเหี้ย ๑๖๑) ลูกไก่อยู่ในกำมือ ๑๖๒) เลี้ยงลูกเสือลูกจระเข้ ๑๖๓) แล่นเนื้อเถื่อนหนัง ๑๖๔) แล่นเนื้อเอาเกลือทา ๑๖๕) วัดรอยเท้า ๑๖๖) วัดเคยขา ม้าเคยซี่ ๑๖๗) วัดเคยไซ้ ควายนเคยไถ ๑๖๘) วัดหาล้อมคอก ๑๖๙) วิ่งน้ำไม่เกรงขน ๑๗๐) คีกลือเหนือใต้ ๑๗๑) เศรษฐีเพิ่งผิด ตูดเพิ่งแมลง ๑๗๒) ส่งหมาพ้อพันซัง ๑๗๓) สาวได้ให้กากิน ๑๗๔) สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง ๑๗๕) สำเนียงส่อภาษา กิริยาส่อสกุล ๑๗๖) เสียดทองเท่าหัวไม่ยอมเสียดหัวให้ใคร ๑๗๗) เสือติดจัน ๑๗๘) เสือพีเพราะป่าปก ป่ารกเพราะเสื่อยัง ดินเย็นเพราะหญ้าบัง หญ้ายังเพราะดินเย็น ๑๗๙) เสือสองตัวอยู่ถ้ำเดียวกันไม่ได้ ๑๘๐) นอนบ่อนไส้ ๑๘๑) หนักหน้าไฟ ๑๘๒) นามมยอกเอาหนามบ่ง ๑๘๓) หมดน้ำยา ๑๘๔) หมองูตายเพราะงู ๑๘๕) หมาจิ้งจอก ๑๘๖) หมาในรางหญ้า ๑๘๗) หมาเห่าใบตองแห้ง ๑๘๘) หมาเห่าเรือบิน ๑๘๙) หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดิน ๑๙๐) หวานเป็นลม ขมเป็นยา ๑๙๑) หวานอม ขมกลืน ๑๙๒) หวายผ่าสอง ๑๙๓) หัวไขนครอบ ๑๙๔) หัวล้านนอกครุ ๑๙๕) หาเหาใส่หัว ๑๙๖) หายใจจุกเทศ หายใจจุกคนอื่น ๑๙๗) หายใจทั่วห้อง ๑๙๘) เห็นงจักรเป็นดอกบัว ๑๙๙) เห็นเสือขบควายไล่เสือ ๒๐๐) เขี้ยบบงา ๒๐๑) เขี้ยบบรอยใจ ๒๐๒) เขี้ยบบเรือสองแคว ๒๐๓) แหย่เสือ แหย่เสือหลับ ๒๐๔) อดเบรียวไว้กินหวาน ๒๐๕) อันคงคาขึ้นคงกลบลองคลอง ๒๐๖) เอาทองไปรูกระเบื้อง ๒๐๗) เอามะพร้าวหัว ไปขายสวน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาทั้ง ๓ ประเด็นมีข้อที่น่าสังเกต ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาการใช้กลบทที่ปรากฏในบทหนึ่งตระกูลของหนังสือ อรมุต มีข้อที่น่าสังเกตดังนี้

๑.๑ ในบทหนึ่งตระกูลของหนังสือ อรมุต มีการใช้กลบทถึง ๑๖ ชนิดมีทั้งกลบทแบบเดิมซึ่งมีผู้กำหนดแบบและตั้งชื่อไว้แล้ว ๑๐ ชนิด และกลบทแบบใหม่ที่หนังสือ อรมุต กำหนดแบบและตั้งชื่อขึ้นเอง ๖ ชนิด ซึ่งบ่งบอกว่าผู้ใช้คือหนังสือ อรมุต มีความรู้ความสามารถทางกลบท การกำหนดแบบและตั้งชื่อกลบทขึ้นเองถึง ๖ ชนิดโดยปรับปรุงมาจากกลบทแบบเดิม บ่งบอกว่าหนังสือ

อรมุต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่โดยอาศัยสิ่งเดิมเป็นฐาน ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มั่นคง ยั่งยืนและเหมาะสม

๑.๒ นอกจากจะมีปริมาณมากแล้ว กลบทที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต ทั้งหมดจะปรากฏแทรกเป็นตอน ๆ อยู่ในบทหนึ่งตะลุงบางตอนบางเรื่องตามที่ผู้แต่งเห็นว่าเหมาะสมทั้ง ๆ ที่ตอนนั้น ๆ อาจจะแต่งเป็นกลอนสุภาพธรรมดาก็ได้แต่ไม่เพราะเหมาะสมและพิสดารเท่า ซึ่งแสดงว่าผู้แต่งจงใจแต่งเป็นกลบท ก็เพื่อให้บทหนึ่งตะลุงที่ตนแต่งนั้น มีความเพราะเหมาะสมและพิสดารยิ่งขึ้นมากกว่าจะมุ่งแสดงฝีมือทางการแต่งกลบทโดยเฉพาะ

๑.๓ ในบรรดากลบทที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต ซึ่งมีอยู่ ๑๖ ชนิดนั้น กลบทสุรางค์ระบำแปลง ซึ่งหนังฉิ้น อรมุต ดัดแปลงมาจากกลบทสุรางค์ระบำ เป็นกลบทที่ดีที่สุดของหนังฉิ้น กล่าวคือ เป็นกลบทแบบใหม่ แต่งง่ายขึ้น ใช้ได้เกือบทุกบททุกตอน มีการเล่นสัมผัสอักษรสัมผัสสระที่ก่อให้เกิดความไพเราะวิจิตรพิสดารโดยการบังคับให้คำที่ ๒ ของวรรคแรก (วรรคหน้า) สัมผัสอักษรกับคำที่ ๔ คำที่ ๓ สัมผัสอักษรกับคำที่ ๕ และให้คำที่ ๓ สัมผัสสระกับคำที่ ๔ เช่น ขายชาติชาติเชื้อ ปล่อยนานปราณนั้น กิดขวางก้างแฝง คดข้อคอขาด ลบคายลายแค้น ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นกลบทที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต มากที่สุด

๑.๔ การใช้กลบทที่หลากหลาย ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต บ่งบอกว่า บทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต ได้พัฒนากลวิธีการแต่งโดยเฉพาะทางด้านฉิ้นหลักจนถึงระดับสูงสุด คือ แต่งเป็นกลบทซึ่งทำให้บทประพันธ์ที่แต่งวิจิตรพิสดารเพิ่มขึ้นและขณะเดียวกันผู้ประพันธ์ก็ต้องใช้ภูมิปัญญาเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของสุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๗ : ๑๕๗) ที่ว่า

“นับเป็นขนบนิยมอย่างหนึ่งของผู้รจนากวีนิพนธ์ไทย ทั้งระดับราชสำนักและระดับท้องถิ่นที่ถือว่าการเล่นคำ เล่นกลบท และ/หรือเล่นกลอักษรเป็นกีฬาของบรรดาผู้รักกวีนิพนธ์ที่ต้องแสดงให้เห็นปรากฏหรือประกวดประชันกัน โดยปริยายอันสำแดงถึงระดับความสามารถของแต่ละคนในด้านต่าง ๆ เช่น รู้ศัพท์แต่ละหมวดแต่ละหมู่อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง รู้กติกาการเล่นคำเล่นเสียงสัมผัส อันเป็นจารีตนิยมของกวีแต่โบราณ มีความสามารถเฉพาะตนในการประดิษฐ์การบทร้อยกรองให้ได้ทั้งอรอดและรสตามข้อบังคับของฉิ้นหลักฉิ้น รวมถึงความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบใหม่ของกลบทและกลอักษร อันเปรียบเสมือนการสร้างนวัตกรรมใหม่ในวงการกาพย์กานท์ ทั้งนี้เพื่อสร้างพลังของกาพย์กานท์ด้านประทีองอารมณ์ยิ่งขึ้น”

๒. ภูมิปัญญาการใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต มีข้อที่น่าสังเกตดังนี้

๒.๑ คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุง ซึ่งรวมทั้งบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เป็นคำที่น่าสนใจเนื่องจาก ๑) เป็นคำที่ผ่านการเลือกสรรแล้วเพราะผู้แต่งต้องใช้ภูมิปัญญาคัดเลือกคำที่สามารถจะสื่อความหมายได้ดีเหมาะสมกับฐานะของตัวละคร กาละ เทศะ สถานการณ์นั้น ๆ เหมาะสมกับฉิ้นหลักฉิ้น เป็นต้น คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุง จึงเป็นคำที่เหมาะสมและอยู่ในที่ที่เหมาะสม ๒) หลายคำอาจจะเป็คำเฉพาะภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นเอกลักษณ์ของภาษาไทยถิ่นใต้ ๓) เป็นคำที่ชาวบ้านภาคใต้ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันเข้าใจความหมายได้ลึกซึ้ง มีความรู้สึกคุ้นชิน รู้เรื่อง รู้สมมากกว่าคำภาษาอื่น ๆ ทั้งหมด

๒.๒ ในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต มีการใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่เหมาะสมกับบริบท

ไม่น้อยกว่า ๓๘๒ คำ ซึ่งนอกจากจะบ่งบอกว่าผู้แต่งมีความสามารถสูงทางการใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้แล้ว ยังบ่งบอกถึงวัฒนธรรมการใช้คำนั้น ๆ ของสังคมไทยภาคใต้ นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมการใช้คำนั้น ๆ ของสังคมไทยภาคใต้ได้เป็นอย่างดีกล่าวคือ การนำคำนั้น ๆ มาใช้แต่งบทหนังตะลุงอันเป็นการใช้คำนั้นจริง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติและเหมาะสม เมื่อนำบทหนังตะลุงไปแสดงที่ได้คำที่อยู่ในบทหนังตะลุงดังกล่าวก็ไปปรากฏที่นั่น การนำคำภาษาไทยถิ่นใต้มาใช้แต่งบทหนังตะลุงและนำบทหนังตะลุงไปแสดง จึงเป็นการอนุรักษ์คำภาษาไทยถิ่นใต้รวมทั้งวัฒนธรรมการใช้คำเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับทัศนะของจำเริญ แสงดวงแข (๒๕๒๔ : ๙๕) ที่ว่า

“การบรรจุภาษาถิ่นใต้ลงไปเพลงลูกทุ่ง (ในกรณีอื่น ๆ เช่นในบทหนังตะลุงก็เช่นเดียวกัน : ผู้วิจัย) นับได้ว่าเป็นการอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่นที่ได้ผลมาก ถึงแม้ว่าผู้แต่งอาจไม่มีความประสงค์เช่นนั้นอยู่ แต่ศัพท์ท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่ในเพลงทำให้ชาวใต้รู้สึกเป็นกันเอง และรับคำเหล่านั้นมาใช้จนติดปาก ทั้งที่บางคำเป็นคำเก่าจนเกือบไม่มีผู้ใช้แล้ว”

๒.๓ ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่าคำภาษาไทยถิ่นใต้ ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต ปรากฏอยู่ในบริบทที่เหมาะสมยังสามารถจะสื่อความหมายได้ลึกซึ้งยากที่จะหาคำอื่นมาแทนได้เช่น (คำที่พิมพ์ตัวหนาเป็นคำภาษาไทยถิ่นใต้)

๑) ที่ปรากฏในบทธรรมดา

“พระอาจารย์ท่านไม่ค่อยจะวางใจ
นอนถกคอลลอนไม่เจรจา

“กับพวกสูงจะให้เรารับรอง
สาวเมืองกูอยู่ไม่สวยแต่ไม่ต้องกลัว

๒) ที่ปรากฏในบทตลก

“ประคองอุ้มนุ่มนิ่มยี่มะไม
ว่าฮาเอ้ออย่าร้องเลยลูกแก้ว
แม่ชีในวัดเดินปลัดนอกชาน
ลูกสาวโคโง่เดินโก่เรียกแม่
แลหน้ากำไมดีแลหีกำไม่งาม

“เรื่องปัจจัยไทยทานไม่ต้องห่วง
เราคิดว่าหลวงพ่อก็คพอใจ
ชั้นเจ้านายให้เสวยน้ำเคยกต้ม
ไม่ต้องทำให้มากเรื่องเพราะมันเปลืองทุน
ไม่ต้องเกี่ยวกับสนุกยุคนประหยัด
สั่งเสร็จสรรพกลับหลังเข้าปรางค์ทรง

จะเข้าใกล้ชนพองกลัวไ้อบงหลา
สากลัวว่าไ้องูจะเห็นกูเป็นแลน”
(ทายาทพระยาจู)
หรือจะครองก็ไม่ห้ามตามน้ำใจ
เรื่องบ้าฟัวแล้วองมิงไม่ต้องสงสัย”
(เลียดรักล้างมลทิน)

ทรงดีใจกล่าวกลอนกล่อมกุมาร
มุสังแห้วอยู่ใต้ต้นขามหวาน
เบื่องขาดบาดวานพ้อท่านแลยาม
มาแต่บ่อเตยแลเคยหยมหมยาม
เที่ยวตามหาแม่มาแต่เอ้อเหอตัว”
(เพื่อนแก้วเมียขวัญ)

เพราะพ้อหลวงไม่ต้องหวายเพราะแกไม่จ่ายไหร
พ้อหลวงไหนนินทาค์อัยราชุน
แกงส้มย่านัดผัดหมี่หุน
มันขาดดุ่ยการคำเรื่องนี้น้ำพะวง
แกงย่านัดกับลูกหนูนับว่าบุญสูงส่ง
มันวนเปลือกกงกับยาเส้นนั่งสูบล่นไปพลางพลาง”
(สายเลือดขัตติยา)

ผู้วิจัยเห็นว่าจึงเห็นว่าการใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เป็น ภูมิปัญญาที่ดีและมีคุณค่าอย่างยิ่งของสังคมภาคใต้และสังคมไทย

๓. ภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต มีข้อที่น่าสังเกต ดังนี้

๓.๑ สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เป็นสำนวนไทยที่น่าสนใจ กล่าวคือ ๑) มีปริมาณเป็นจำนวนมากไม่น้อยกว่า ๒๐๗ สำนวน ๒) มีทั้งสำนวนไทยภาคกลางอัน เป็นสำนวนไทยที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปในสังคมไทย และสำนวนไทยถิ่นใต้อันเป็นสำนวนไทยที่เป็นสำนวนเฉพาะถิ่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นและมีทั้งสำนวนไทยเดิมและสำนวนไทย ปัจจุบันผสมผสานกัน

๓.๒ ในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต มีการใช้สำนวนไทยที่เหมาะสมกับบริบทซึ่งมีทั้ง สำนวนไทยภาคกลาง สำนวนไทยถิ่นใต้ สำนวนไทยเดิม สำนวนไทยปัจจุบัน ดังที่กล่าวมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐๗ สำนวน ซึ่งนอกจากจะบ่งบอกว่าผู้แต่งมีความสามารถทางการใช้สำนวนเป็นอย่างยิ่งแล้ว ยังบ่งบอกและบันทึกวัฒนธรรมการใช้สำนวนนั้น ๆ ของคนในสังคมโดยเฉพาะคนในสังคมภาค ใต้ไว้ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมการใช้สำนวนไทยที่มี ประสิทธิภาพ คือ นำมาใช้ในการแต่งบทหนึ่งตะลุง เมื่อบทหนึ่งตะลุงที่ใช้สำนวนเหล่านั้นแพร่หลาย เป็นที่รู้จักมากเพียงใด วัฒนธรรมการใช้สำนวนไทยดังกล่าวก็จะแพร่หลายเป็นที่รู้จักมากขึ้นเพียงนั้น

๓.๓ เนื่องจากสำนวนไทย ซึ่งรวมทั้งสำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต นอกจากจะเป็นคำพูดที่เป็นชั้นเชิง ไม่ตรงไปตรงมา มีความไพเราะงดงาม คมคาย มีความหมายกระชับ ลึกซึ้ง กินใจ แล้ว สำนวนไทยยังสัมพันธ์กับชีวิต สังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ของคนไทยและสังคมไทยอย่างแนบสนิท สำนวนไทยซึ่งรวมทั้งสำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุง ของหนังฉิ้น อรมุต จึงเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของสังคมไทยในขณะเดียวกัน สำนวนเหล่านั้นยัง บันทึกวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ของสังคมไทยไว้หลายด้านดังกล่าวแล้ว สำนวนไทยซึ่งรวมถึงสำนวนไทย ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต จึงเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในตัวเองและมีคุณค่าทาง วัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง การรู้จักสำนวนไทยซึ่งรวมถึงสำนวนไทยที่ปรากฏ ในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต จึงทำให้เรารู้จักทั้งสำนวนไทย วัฒนธรรมไทย และสภาพ แวดล้อมต่าง ๆ ของสังคมไทย ซึ่งทำให้เรารู้จักความเป็นไทย สอดคล้องกับทัศนะของนาย เมธิตานนท์ (๒๕๔๑ : คำนำ) ที่ว่า

“เมื่อรู้ที่มาของสำนวนไทยชนิดต่าง ๆ แล้ว ผู้อ่านก็ย่อมจะรู้ความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีตได้ เมื่อรู้อดีตความเป็นมากก็จะช่วยให้เข้าใจปัจจุบัน ก็จะเป็นการช่วยให้รู้จักความเป็นชาติไทยโดยทาง อ้อมนั่นเอง”

๓.๔ หากกล่าวเฉพาะการใช้สำนวนไทยถิ่นใต้ ในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต มีการ ใช้สำนวนไทยถิ่นใต้ ซึ่งได้บันทึกวัฒนธรรมการใช้สำนวนนั้น ๆ และวัฒนธรรมไทยด้านอื่น ๆ ของ ผู้คนและสังคมไทยภาคใต้ไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่น้อยกว่า ๓๒ สำนวน คือ ๑) กลัวคนตาย ใช้ คนเบื่อเชื้อคนจร ๒) กาก็ยังเป็นกา ๓) กินข้าววัด นอนหลา ห่มผ้าผี ๔) แก่พร้าวเฒ่ามะละกอ ๕) ชายผ้าเอาหน้าขึ้น ๖) เขาเป็นไฟเราเป็นน้ำ ๗) ไข่เป็นไข่ห่านไม่ทานไข่แล่น ๘) ควายทอลูก ไม่ถูกปลายเขา ๙) จับนกก่อนโคนต้นไม้ ๑๐) จับปลายังไม่ได้หัว ๑๑) ซ่อนมือได้ผ้า ๑๒) ทั้งกิน

ทั้งขอ คดห่อหลบเร็น ๑๓) ทำเบ็องค้วตัว ๑๔) น้ำแรกแตกเหมือง หัวเมืองพั้งตั้ง ๑๕) ปลาสองน้ำ ๑๖) ปลุกไม้พันเรือ ๑๗) ปากปี่จ้อ ๑๘) พันลาย ๑๙) ฟ้าร้องก็ต้องพั้ง ๒๐) ไม่มีสักสิ่งตะลิ่งไม่พั้ง ๒๑) รุ้หวัน ๒๒) เรว่าควายเขว่าวัว ๒๓) เรือขาดพาย ๒๔) เรือผ่าจอก ๒๕) ลอยช้อนตามเป็ยก ๒๖) ลิ่นแลน ๒๗) วังน้ำไม่เกรงขอน ๒๘) เศรษฐีเพ็งผุดตุดเพ็งแมลน ๒๙) ส่งหมาพอพันซั้ง ๓๐) หมาเห่าเครื่องบิน ๓๑) เห็นเสื่อขบควายช่วยไล่เสื่อ ๓๒) เขยียบรอยใจร ดังนี้การใช้สำนวนไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในบทหนึ่งตระกูลของหนังสือ อรมุต จึงเป็นวัฒนธรรมการใช้สำนวนไทยถิ่นใต้และเป็นภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทยถิ่นใต้ที่เด่นซึ่งสมควรจะอนุรักษ์ และสืบสานเป็นอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนึ่งตระกูลของหนังสือ อรมุต ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ควรจะมีการรวบรวมบทหนึ่งตระกูลของหนังสือ อรมุต ซึ่งเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ที่ดีเด่น และมีคุณค่าอย่างยิ่งไว้เป็นระบบและควรจะศึกษาวิจัยภูมิปัญญาที่ปรากฏในบทหนึ่งตระกูลของหนังสือ อรมุต แต่ละด้านอย่างพิสดาร

๒. ควรจะมีการรวบรวมบทหนึ่งตระกูลของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้คนอื่น ๆ เช่น ของหนังก้น ทองหล่อ หนังอิม จิตต์ภักดี หนังจูเลียม กิ่งทอง หนังศรีพัฒน์ เกื้อสกุล หนังนครินทร์ ชาทอง หนังสุภาพ ชุมยวง หนังประวิง หนูเกื้อ หนังประทีน บัวทอง เป็นต้น ไว้เป็นระบบและควรจะศึกษาวิจัยภูมิปัญญาที่ปรากฏในบทหนึ่งตระกูลดังกล่าวแต่ละด้านอย่างสรุปเป็นภาพรวมหรืออย่างพิสดาร

๓. ควรจะมีการศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนึ่งตระกูลอย่างสรุปเป็นภาพรวมหรืออย่างพิสดาร เพื่อให้รู้จักเข้าใจภูมิปัญญาแต่ละด้านดังกล่าวอย่างแท้จริง สามารถจะอนุรักษ์หรือสืบสานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. เนื่องจากภูมิปัญญา การใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนึ่งตระกูลของหนังสือ อรมุต เป็นภูมิปัญญาที่ดีเด่น นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับของภูมิปัญญาของสังคมภาคใต้และสังคมไทยหลายด้าน ภูมิปัญญาที่ปรากฏในบทหนึ่งตระกูลของหนังสือ อรมุต จึงเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ดีเด่นและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งอย่างหนึ่งของสังคมภาคใต้และสังคมไทย ซึ่งสังคมภาคใต้และสังคมไทยควรจะได้รับรู้ รู้จักและเข้าใจ จึงสมควรจะแพรงงานวิจัยนี้แก่สังคมภาคใต้และสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กาญจนาศันสน์ (นามแฝง). **สำนวนไทย (ก-ป)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, ๒๕๑๕.
- _____ **สำนวนไทย (ผ-ฮ)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, ๒๕๒๑.
- เกษม ขนบแก้ว. **การวิเคราะห์บทกลอนที่ปรากฏในบทหนังสือของหนังสือ อรมุต**. สงขลา : สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๗.
- _____ **วิเคราะห์วรรณกรรมหนังสือของพ่อ พุทธรัตน์ ปริญญาพันธ์ ศศ.ม.** สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, ๒๕๓๒ (ถ่ายเอกสาร)
- _____ **ภูมิปัญญาการสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในบทหนังสือของหนังสือ อรมุต : การศึกษาเชิงวิเคราะห์**. สงขลา : สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๔.
- โกชัย สาริกบุตร. **การวิเคราะห์กลบทในกวีนิพนธ์ไทย**. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘. (เอกสารนิเทศการศึกษาระดับที่ ๑๖๙)
- จำเริญ แสงดวงแข. “คนตรีลูกทุ่งที่สะท้อนชีวิตชาวไทยภาคใต้” ใน **คนตรีพื้นเมืองภาคใต้**. หน้า ๘๙-๑๐๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๒๔.
- ชวน หลีกภัย. “ภาษาถิ่นก็ภาษาไทย” ใน **ภาษาไทยของเรา**. หน้า ๒๓-๓๑. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๙.
- ช่อนกลิ่น พิเศษสกุลกิจ. “วิชานิรุกติศาสตร์เรื่องภาษาถิ่น (ฉบับที่ ๑ และ ๒)” ใน **คำบรรยายภาษาไทยชั้นสูงของชุมนุมภาษาไทยของครูสุภา**. หน้า ๗๕๓-๘๐๒. กรุงเทพฯ : ชุมนุมภาษาไทยของครูสุภา, ๒๕๑๑
- ระปะเนี่ย นาคทรพร. **ภาษา-พาสาร์ (๒๐๐ สำนวน)** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ชุมนุมภาษาไทยครูสุภา, ๒๕๑๘.
- _____ “ภาษาไทย ภาษาถิ่น ไม่สิ้นสูญ” ใน **ภาษาไทยของเรา**. หน้า ๓๒-๔๗. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๙.
- ดนัย เมธิดานนท์. **บ่อเกิดสำนวนไทยเล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : ไทวรรณ, ๒๕๔๑.
- _____ **บ่อเกิดสำนวนไทยเล่ม ๒**. กรุงเทพฯ : ไทวรรณ, ๒๕๔๑.
- _____ **บ่อเกิดสำนวนไทยเล่ม ๓**. กรุงเทพฯ : ไทวรรณ, ๒๕๔๑.
- น.อุไรกุล (นามแฝง). **กลอนศัพท์ภาคใต้ (สงขลา)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไชยพรการพิมพ์, ๒๕๒๑.
- นพพร ด้านสกุล. **การวิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของจุเลียม กิ่งทอง**. ปริญญาโท ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๘.
- นวรรรณ พันธุ์เมธา. **คลังคำ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๔.
- พจนานุกรมฉบับมติชน**. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๗.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖.
- เพ็ญแข วัจนสุนทร. **คำนิยมในสำนวนไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๒๒.
- ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร. **สำนวนไทยใช้ให้เป็น**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ : ทฤษฎี, ๒๕๔๐.
- ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. **ภาษาถิ่น**. สงขลา : หมวดวิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูสงขลา, ๒๕๑๗.
- วัชร รัชนีกรและญาติ. **รายงานผลการวิจัยเรื่องเพลงสัทวา**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

- วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์. **สำนวนไทยถิ่นใต้ : ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม**. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์และ สังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสงขลา, ๒๕๓๖.
- ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. **สำนวนไทยที่มาจากวรรณคดี**. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- สนิท บุญฤทธิ์. “ประวัติและผลงานของนายจิ้น อรมุต” ใน **ศิลปินแห่งชาติ ๒๕๓๒**. หน้า ๘๕-๙๕. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๒.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ศิลปะการเล่นคำ กลบท กลอักษร ในวรรณกรรมทักษิณ” ใน **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์**. หน้า ๑๕๗-๑๗๑. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๗.
- ไสยา สมเขาใหญ่. **ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือพิมพ์ ธรรมโฆษณ์**. ปริญญาโท ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๘. (ถ่ายเอกสาร)
- อัศรา บุญทิพย์. **ภาษาถิ่นใต้**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, ๒๕๓๕.
- อุดม หนูทอง. **ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้**. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๑.
- _____ **โนรา**. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๖.
- อุดม หนูทอง. **ยศกิต : ตำรากลอนหนังสือ**. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๔.
- _____ “จิ้น อรมุต” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙**. เล่ม ๓ หน้า ๘๘๑-๘๘๒. กรุงเทพฯ : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๒๙.